

KISSNÉ Gaál Zsuzsanna

A pedagógus személyiségének hatása és mediátori szerepe a nevelési tanácsadásban – a vezetői attitűd jelentősége

1. ábra: *Anyukám pedagógus, és a nevelési tanácsadásban dolgozik*
/Kiss Zsófia 8 éves gyermek rajza/

Bevezető

Pedagógusként 15 éve, a nevelési tanácsadásban 13 éve dolgozom. A legfontosabb dolog számomra megtalálni a segítség azon formáját, ami az egyén belső szabadságát tiszteletben tartja, a gyermekek számára pedig olyan környezetet teremt, amiben a legegészségesebben tudnak fejlődni. A szülei számára olyan támaszt ad, amiben megtalálják saját nehézségükre a gyógyírt. A pedagógusoknak olyan útmutatást nyújt, ami jobban segíti az egyedit, az individuumban rejlő tehetséget meglátni a csoporton belül.

A fejlődés útja nehézségekkel van kikövezve. A bennünk lévő rend helyreállítása cselekvő energiát igényel. Ez mindig nagy munkával jár. A hozzánk forduló szülők és szakemberek gyakran túl rövid idő alatt kívánnának megoldást az évek óta érlelődő problémáikra. A változást pedig csak a tőlük független tényezőktől várnák, önmaguktól kevésbé. Az interperszonális kapcsolatok egyensúlyának megtalálása közös feladat, ehhez segíthet hozzá a mediátori szerepkör.

A vezetői attitűd, irányítási és koordináló képességet, tiszteletet és empátiát is feltételez. Az együttműködés csak ezen jellemzők mentén tud megvalósulni. A nevelési tanácsadáson belül, pedagógusként, gyógypedagógusként, pszichológusként egyaránt vezetni kell egy folyamatot. Ez nem a szó klasszikus értelmében történik, hanem sokkal „láthatatlanabban”, de annál nagyobb figyelemmel. Jó vezető az, akire fel lehet nézni, de aki le is tud hajolni, ha kell. A gyermek utánoz, példát vesz, de biztonságra is vágyik, sorsát követve és vezetve lehet csak segíteni őt a fejlődés útján.

A bevezetőt indító rajz első ránézésre talán nem is olyan meglepő. A kép attól válik érdekessé, hogy valójában a valóságos és megélt élmény közötti különbség tükröződik benne. A meseterápiás tevékenységet mindig egy körben, a szőnyegen ülve, mondókázással kezdjük, melynek szerves része az utánzás is. A külső kép belsővé válása azt eredményezte, hogy a szőnyegről egy székre

„kerültem”, a gyermekek pedig ülő pozíciójukat térdelőre „váltották” fel. *Feldmár András* szerint: „*A legjobb mód, ahogy az ember tanul, az utánzás. A mimézis. De csak azokat akarjuk utánözni, és csak azokat tudjuk utánözni, akik cselekednek. Aki beszél, azt nem lehet utánözni, mert ha utánzól valakit, aki beszél, akkor csak beszélés. Az pedig unalmas. Tanulni valakitől csak úgy lehet, hogy ha az a valaki cselekszik. És nem csak cselekszik, hanem örömmel csinálja azt, amit csinál, és boldogságot sugároz.*” Ezen gondolatok és a kép találkozás jól tükrözi a pedagógus személyiségének és vezetői attitűdjének jelenlétét és jelentőségét a gyermekkel való foglalkozás során.

Rövid szakirodalmi kitekintés

A pedagógiai folyamatok főszereplőjét, a pedagógust sokféle szempontból vizsgálják, elemzik. Az eredményesség meghatározása eltérő válaszokat ad. Az egyik felfogás szerint pedagógusnak születni kell, mert vannak az emberrel született tulajdonságok, amik predesztinálhatják a pedagóguspályára. *Falus Iván* (2003) azt vallja, hogy a képzéssel különböző adottságú személyekből is válhat jó pedagógus. Többféle álláspont fogalmazódik meg azzal kapcsolatban is, hogy milyenfajta képzés vezet az eredményességhez. Tudósok egy csoportja szerint a szaktudományi felkészültség nem csak szükséges, hanem elégséges feltétele is az eredményességnek. Azonban a gyakorlat nem ezt igazolja. Mert egyéb tényezők is befolyásolják az eredményességet, melyek túlmutatnak a szakmai tudáson, de a pszichológiai és pedagógiai ismereteken is.

A nevelési tanácsadásban folyó munka alapvetően pszichológiai szemléletű. A képességek fejlesztése, a fejletlen funkciók erősítése mellett, az egész személyiség érettebbé tételét tűzte ki célul. Onnan indul el, ahol a gyermek tart, és csak akkor kezdődik a konkrét fejlesztő munka, ha ehhez az érzelmi feltételek is biztosítva vannak. Alapvető cél a motiváció felkeltése a teljesítmény iránt. Fokozatosan juttatja el a gyermeket a realisabb önértékelés felé, amikor már ő maga is képes belső erőit a nehézségek leküzdésére összpontosítani. A tevékenység fontos eleme a szülőkkel való tevékenység. A szülőnek is meg kell tanulnia, hogy ne a gyermek teljesítményét, hanem erőfeszítéseit értékelje. Jó, ha egy szülő egy-egy foglalkozást meg is nézhet, mert ezzel is nagyobb betekintést kap a nevelési tanácsadásban folyó munkáról. Így közvetlenül megtapasztalhatja annak, az iskolai foglalkozástól eltérő jellegét, lehetősége lesz új oldalról megismerni gyermekét.

Genzwein Ferencné (1973) elemzése alapján a következő különbségek tehetők nevelési tanácsadó és óvodai-iskolai pedagógus személye között: a tanácsadó pedagógusa nem minősít és nem is értékeli, így nem függ erősen tőle a gyermek. Nem az iskolában vagy óvodában folyhat csak a foglalkozás, hanem indifferens környezetben, más légkörben is; más módszerek mentén is folyhat a munka. A tanácsadó a gyermek egyéni tempójához igazodva halad; egyéni, vagy kics csoportos formában történik a fejlesztés, az óvodai és iskolai csoportok magasabb létszámával szemben. A foglalkozás intenzívebb; a tanácsadó pedagógusa nem az aktuális lemaradás pótlására törekszik, ahogyan azt az iskola és óvoda pedagógusa teszi, hanem megkeresi az elmaradás okait, hiányait, és onnan kezdi a fejlesztést. (*Horányi és Hoffmann*, 1999)

A nevelési tanácsadásban folyó munkakörben team viszonyok vannak, így a benne lévő emberek egyenrangúak. Ezt a team munkát a kutató, vagy alkotó teamek működéséhez lehet hasonlítani, amiben „*a vezetőnek sajátos katalitikus hatást kell betöltenie és ebben szinte teljesen kommunikációjára van utalva.*” (*Buda Béla*, 2002) A vezető személyiségnek nagy jelentősége van a munkaszervezetekben, „*különösen olyan szervezetekben, amelyekben az emberi tényező nagy szerepet játszik*” (*Buda Béla*, 2002.)

A nevelési tanácsadás területéhez kapcsolódó mediátori munka alapja a *megoldásközpontú mediáció* lehet. Ebben a fajta mediációs munkában a mediátor nem dönt, a döntés joga és felelőssége a résztvevő kezében van. Fontos mindkét fél álláspontjának megértése és az elakadások feldolgozása. A felek kölcsönösen jutnak el előnyös megoldásokhoz, saját maguk döntenek a többi résztvevő figyelembe vételével, így alakítják ki közös nézőpontjukat a vitás kérdésekben.

A szülő-gyermek-pedagógus közötti mediátori szerep jellegzetessége, hogy nem kétszereplős, hanem háromszereplős modellben kell az együttműködést hatékonyra tenni. Bár úgy is értelmezhetjük, hogy a gyermek van a középpontban, s a szülő, mint elsődleges szocializációs közegben lévő nevelő, s a pedagógus, mint másodlagos szocializációs közegben működő nevelő

együttesen hatást gyakorol a gyermek egészséges fejlődésére. A gyermekre azonban hatnak más nevelők, testvérek, és a kortárs csoport is. Ezek között az interperszonális kapcsolatok között azonban vitathatatlanul a legfontosabb a szülő-gyermek kapcsolat, a hatás itt a legjelentősebb.

Kutatási cél és hipotézis

Céлом az volt, hogy kérdőívek, gyermekrajz elemzés és esetleírás segítségével, egy nevelési tanácsadós tevékenységen, a prevenció keretében bemutassam be, érzékeltessem és igazoljam a pedagógus személyiségének hatását, mediátori szerepkörének jelentőségét, valamint vezetői attitűdjének jelenlétét a nevelési tanácsadásban.

A kutatás előfeltevéseit három tételben határoztam meg, melyek a következők:

- Az óvodákban és a nevelési tanácsadásban dolgozó pedagógusok személyisége meghatározó tényező a prevencióban részt vevő gyermekek megsegítésében.
- A nevelési tanácsadásban dolgozó pedagógust mediátori szerepkör jellemzi.
- A pedagógusokban fellelhető vezetői attitűd megteremti a hatékony prevenciók ellátás feltételeit, és segíti az együttműködést a nevelési tanácsadásban részt vevő pedagógusok között.

A kutatás folyamatának leírása

A kutatásban részt vevő személyek a Zala Megyei Pedagógia Szakszolgálat Zalaegerszegi Tagintézményének Nevelési Tanácsadásában a 2014-15-ös tanévben prevenciók ellátásában résztvevő tanköteles korú óvodások, illetve azok pedagógusai és szülei köréből kerültek ki. A prevencióban résztvevő gyermekek közül 74-en vettek részt a vizsgálatban. Kolléganőimmel fejlettségi vizsgálat keretében kétszer rajzoltattunk a gyermekekkel emberrajzot. A két rajz kivitelezése között 5 hónap telt el. Ez alatt az idő alatt a gyermekek folyamatos, heti rendszeres fejlesztésben vettek részt, 1 óra időtartamban.

A szülői kérdőív 5 zárt kérdésből áll, a kitöltése név nélkül történt. 72 szülői kérdőív érkezett vissza a 74-ből, melyeket összességében pontosan, értelemszerűen töltöttek ki. Ez a magas szám azt jelzi, hogy a szülők együttműködtek, kérésünket szívesen fogadták, a pontos kitöltés pedig arra utalhat, hogy komolyan is vették a feladatot. A pedagógus kérdőív 10 nyitott kérdésből áll. Az óvónők sok adminisztratív feladatuk ellenére is szántak időt a kérdések megválaszolására. Összesen 26 kitöltött kérdőív érkezett vissza a 36-ból. Ezek többsége jól átgondolt, a kérdés egészét figyelembe vevő válaszokat tartalmaz. Ez azt mutatja, hogy a kapcsolatunk az óvónőkkel jó, de még további megerősítést igényel.

A nevelési tanácsadásban dolgozó kollégáim közül, velem együtt 6-an vettünk részt a vizsgálatban. Szakterületünket tekintve van közöttünk gyógypedagógus, fejlesztő pedagógus, meseterapeuta. Mindannyian törekszünk arra, hogy a gyermek gondozása során a legteljesebb, minden területet átfogó fejlesztést kapja. A holisztikus szemlélet nem csak az intellektusra koncentrál, hanem a test-lélek-szellem egységét tartja szem előtt. Minden munkatársam nagy odafigyeléssel, és hozzáértéssel töltötte ki a kérdőívet.

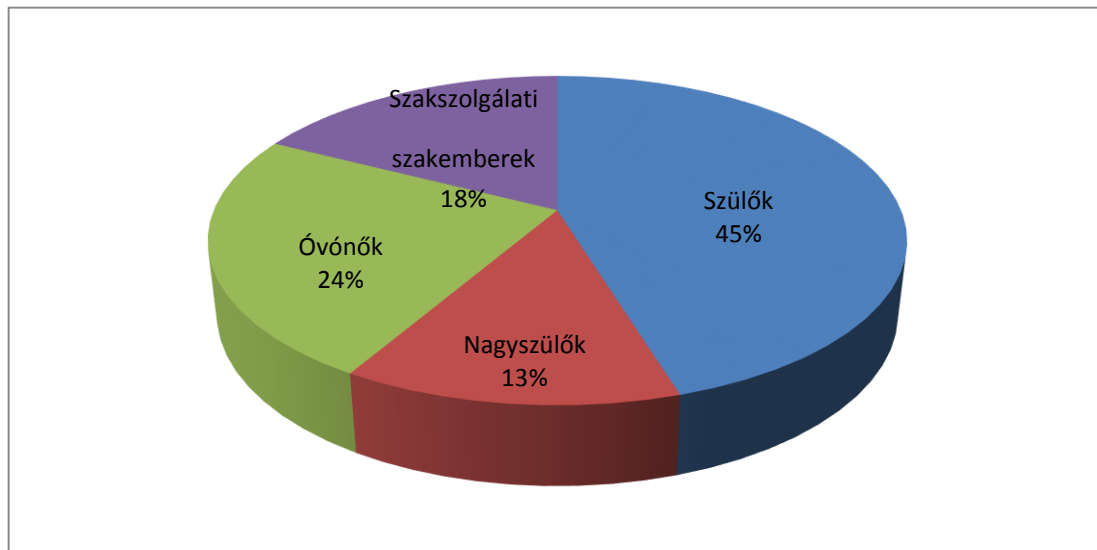
A kutatási módszerek kiválasztása és indoklása

A kutatási módszert a téma jellege adja meg. A kvantitatív és kvalitatív kutatási módszer ötvözése a kérdőívek és a számszerűsíthető rajzelemzések segítségével, lehetőséget biztosít arra, hogy szummatív adatokkal is feltérképezhető és összefüggésbe hozható legyen a gyermek fejlődésében bekövetkező pozitív változás. Fontos kihangsúlyozni az erre a kutatási formára jellemző természetességet, értelmezhetőséget, amely nyitott és rugalmas folyamatot feltételez, s amely hangsúlyosan a kommunikációra épül.

A *szülői kérdőívek* válaszaiból kiderül, hogy a gyermekek szülei döntően, 96%-ban fontosnak tartják a jó szakmai kapcsolatot az óvónő és a fejlesztést végző szakember között. A 4%-uk azonban úgy gondolja, hogy nincs jelentősége ennek a kapcsolatnak, mindez nem befolyásoló tényező az eredményes fejlesztés vonatkozásában. A szülők többsége fontosnak tartja a team munkát, ez

előrevetítheti a mediátori szerepkört is, hiszen ha többen kapcsolódunk be egy folyamatba, a konfliktus megjelenésének lehetősége, és a megoldás igénye is megnőhet. Természetesen, ha a konfliktus a szakemberek között jön létre, a nevelési tanácsadós szakember nem lehet mediátori szerepkörben, hacsak munkája nem vezetői szinten valósul meg.

Az 1. ábra azt mutatja be, hogy a szülők, ha 20 pontot lehetne elosztani a gyermekük fejlődésében szerepet játszó személyek között, milyen arányban osztanák el.

2. ábra: A tanköteles korú óvodás gyermekek fejlődésében szerepet játszó nevelők eloszlása a szülők véleménye alapján
(Saját kutatás)

A szülői vélemények azt tükrözik, hogy saját magukat tartják a legfontosabb ágensnek gyermekeik fejlődésében. Ha figyelembe vesszük azt a legújabb kutatási eredményt, mely szerint az első életév történései meghatározóak az ember fejlődése szempontjából, akkor ez az arány még kevésnek is mondható. Az anya-gyermek kapcsolat és a gyermek egészséges fejlődése szempontjából döntő fontosságú a közvetlen születés utáni interakció.

A nagyszülők 13 százalékot kaptak. Ezt azért tartom reálisnak, mert a többgenerációs családok már kevésbé vannak jelen az elsődleges szocializációs közegben, így a nagyszülők szerepe is csökkent. Véleményem szerint ez a tendencia látszólag nagyobb szabadságot ad a szülők kezébe a nevelés tekintetében, de elgondolkodtató, hogy vajon a nagyobb tapasztalattal és tudással rendelkező nagyszülők „kizárása” a nevelésből, valóban a gyermek érdekét szolgálja-e?

Az óvónők 24 százaléka és a szakszolgálati szakemberek 18 százaléka között kevés a különbség. Az óvónők „egész nap”, nyolc órában foglalkoznak a gyermekekkel, a nevelési tanácsadós szakemberei pedig, hetente egyszer, egy órában. Ezért ezt az eredményt kevésbé tartom reálisnak. Valószínűsíthető, hogy a szülők kedvezni akartak nekünk, hiszen a kérdőív jellegéből következtethettek arra, hogy mi a kutatás témája. Az sem hagyható figyelmen kívül, hogy van olyan szociokulturális hátrányban élő gyermek, akinek szülei nem tudnak megfelelő környezetet biztosítani számára, s részben ezzel tisztában is vannak, ezért hangsúlyosnak érzik, és elismerik a fejlesztő pedagógus és gyógypedagógus munkáját.

A pedagógus kérdőívek kielemezésekor a következő megállapításokra jutottam:

- Az óvónők a jó pedagógus személyiségjellemzői közé sorolták többek között a *nyitottságot, kezdeményező készséget, a barátságos, tapintatos és vidám természetet*. Ezek mind nagyon fontosak a jó légkör, megfelelő környezet kialakításához, melyben a gyermek a legegészségesebben tud fejlődni.
- A nevelési tanácsadásban dolgozó szakemberek a *példamutató, jó emberismerő, pozitív életszemléletű, irányítási képes, tervszerű és tudatos személyiségű* pedagógust látják ideálisnak.

Ezekben a válaszokban már jobban megjelennek a vezetői attitűd jellemvonásai is, ami előre vetíti a jó pedagógus és jó vezető közötti összefüggést. A közös halmazból kiemelném a *humort*, mint a jó pedagógus ismérvét. A jó vezető jellemvonásai között is fellelhetők olyan tapasztalások, melyek sajátélmény útján fogalmazódtak meg.

Az óvónői válaszok közül kiemelném a következőket: *precíz, őszinte, nyílt és előre látó személyiség*. Fontos számukra, hogy a jó vezetőre jellemző legyen a *közösségalkotás képessége és a személyes példamutatás*. A szakszolgálat szakemberei a jó vezető ismérvei közé sorolták többek között az *irányítást, a reális elvárásokat, és a motiválás képességét*.

Az összehasonlítás során megfigyelhető, hogy a jó vezető- jó pedagógus közös halmazba, mind az óvónők, mind a szakszolgálatban dolgozó szakemberek több jellemvonást is soroltak. Ami mindkét szakterületen dolgozó szakembereknél azonos volt ezek közül, az az *empátia, kreativitás, türelem, együttműködés, következetesség, határozottság és szakmai felkészültség*. Ez azt mutatja, hogy több személyiségjellemző egyaránt kívánatos a vezető és beosztott pedagógusnál is. Az empátiai és a türelem két olyan személyiségvonás, ami az érzelmi intelligenciához kötődik és segíti a kreativitás és együttműködés összehangolását. A szakmai felkészültség az értelmi intelligencia mellett, tapasztalatot is feltételez. A következetesség és határozottság hiánya anarchiához vezetne, ami megakadályozhatná mind a pedagógus, mind a vezető munkáját.

A szakszolgálati dolgozók véleményében az *irányítás és a jó emberismeret*, az óvónőknél az *emberszeretet és a konfliktusmegoldó képesség* került még a közös jellemzők halmazába. Ez nem meglepő, hiszen a nevelési tanácsadás területén dolgozó szakemberek jó emberismerete kívánalom, irányítási feladat. Az óvónők emberszeretet nélkül nem lennének képesek munkájukat végezni, a konfliktuskezelés pedig napi rutinként jelentkezik munkájukban.

A *prevenციót* egyöntetűen megelőzőként írták le mind a nevelési tanácsadásban, mind az óvodában dolgozó pedagógusok. Egy óvónő hangsúlyozta ki, hogy a családban kellene a prevenciónak történnie, a többi esetben vagy általánosságban, vagy az óvodához, iskolához kapcsolódóan történt a fogalom meghatározása. A prevenció családba helyezését én jelzés értékűnek, elgondolkodtatónak és hangsúlyosnak tartom. Tapasztalataim alapján a családban történő „prevenció” a leghatékonyabb, és a gyermek számára legmegfelelőbb. Fontos, figyelemre méltó gondolatok voltak még a következők: *„Hétköznapi nyelven nem kell megvárni, amikor már ég a ház.”; „Hatékonyabban kezelhetők a problémák, ha idejében cselekszünk.”; „A prevenció a nevelés legeredményesebb módszere.”* Tehát ha a prevenció időben lép be a fejlődési folyamatba, ez növeli a hatékonyságát. Még azelőtt történik a segítség, mielőtt a probléma kialakulhatna. A nevelés nem más Nagy József nyomán, mint a személyiségfejlődés segítése, ehhez járul hozzá kellő időben a prevenció, így válik a nevelés legeredményesebb módszerévé.

Egyértelmű és egyöntetű válaszok születtek arra vonatkozólag, hogy az óvodáskorú gyermekeknél mikor van szükség prevencióra. Akkor, ha testi, lelki, szellemi, vagy másképp árnyalva kognitív, pszichés, szociális, testi fejlettségben van elmaradás, vagy más megfogalmazásban rész-képesség elmaradás tapasztalható. Ennek hátterében nevelési zavarok, negatív élethelyzetek, társadalmi különbségekből adódó helyzetek is állhatnak.

A pedagógusok a gyermekekkel való foglalkozást team munka keretében képzelik el. Az együttműködés, a kommunikáció, a tájékoztatás, a munkakapcsolat igénye, a közös munka összehangolása mindenki részéről megfogalmazódik. A jó kapcsolat, hajlandóság, egymás

megbecsülése, a gyermek érdekeinek kihangsúlyozása nagyon fontos szempontok. A korrekt tájékoztatás és a szülőkkel történő kapcsolattartás hangsúlyos. Ennek összehangolása, a konfliktusok kezelése, a „középút” megtalálása már mediátori szerepkört is feltételez. Ennek meglétét a nevelési tanácsadásban az óvónők kevésbé érzékelik, míg a nevelési tanácsadásban dolgozó szakemberek egyöntetűen tapasztalják.

A következő gondolatok jelennek meg *mediátori szerepkörként*: a szülő-óvoda-iskola közötti kapcsolati rendszerben, a gyermek egészségesebb mentális fejlődése érdekében, a konfliktusmegoldás folyamatában előremutató megoldásokat javasolunk. A képet árnyalja, hogy válaszainkban jelzésként megjelenik az is, hogy kevésbé gyakoroljuk ezt a szerepkört.

Arra a kérdésre, hogy a nevelési tanácsadásban dolgozó szakembereknek *vezetői attitűddel* kell-e rendelkezniük, 15 óvónő többségek nemmel válaszolt. Akik igennel válaszoltak, a következőkkel indokolták: vezetni kell egy csoportot; problémahelyzetek kezelésénél, feladatok koordinálásánál szükséges; tanácsadás hatékonyságát növeli; saját munkájuk megszervezése és koordinálása esetén; a szülők felé határozottságot, empátiát és intelligenciát kell sugározni; gyermekközpontú és elfogadó attitűddel kell rendelkezniük.

A nevelési tanácsadásban dolgozó szakemberek közül többségében igennel válaszolták meg ezt a kérdést. Az igen esetén a következő válaszok születtek: koordinálni kell a munkát; szakmailag irányítani kell egy adott helyzetet; irányítani kell egy csoportot, esetlegesen az óvónőket, szülőket.

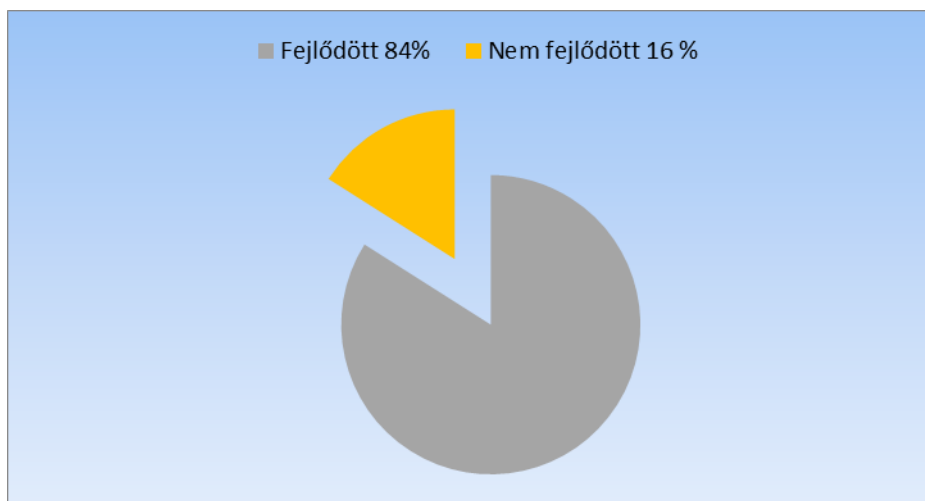
Az irányítás, vezetés és koordinálás a nevelési tanácsadásban dolgozó szakemberek személyiségjellemzőiként jelennek meg az imént felsorolt válaszokban. Tehát a vezetői attitűd megléte a nevelési tanácsadói tevékenységben az óvónők értékelhető véleményében tükröződik, ami egyben találkozik a nevelési tanácsadásban dolgozók többségének válaszaival is.

Az emberrajzok elemzése

A Goodenough skála alkalmazása lehetőséget teremt arra, hogy a gyermek fejlődését nyomonkövessük. Az emberrajz jelzi a testséma tudat alakulását, valamint az emocionális és mentális állapotot is. Az emberrajz színvonalának vizsgálatakor a részletezettség, komplexitás, motoros koordináció fejlettségét és fejlődését követhetjük nyomon. A rajzkvóciens (RQ) jellemzően szoros kapcsolatot mutat az intelligencia-kvócienssel (IQ-val). Főként gyenge, határövezeti, vagy fogyatékos gyermekeknél figyelhető meg az egyezőség.

Az adatok kielemezésekor a 74 gyermekből 62 gyermek esetében figyelhető meg számszerűsíthetően a fejlődés 5 hónap alatt, 12 gyermek esetében ugyanennyi idő elteltével rosszabb lett az RQ. A gyermekek 84%-ánál tapasztalt fejlődés nagyon biztató. Azoknál a gyermekeknél, ahol nem bizonyítható számszerűsíthető fejlődés, elképzelhető, hogy rajzuk színvonala nem változott, csak korban 5 hónappal idősebbek lettek, ami jelentősen megmutatkozik az RQ-ban. Ettől még egyes részképesség területen pozitív változás is történhetett.

A gyerekek egy részénél valószínűsíthető, hogy spontán érés következtében is észrevehető fejlődés mutatkozik meg az ábrázoló képességükben is, hiszen ebben a korban az 5 hónap jelentős fejlődési időnek számít.

3. ábra *Az emberrajz fejlődése*

Árnyalja az összképet, hogyha az emberrajz elemzést részletesebben megvizsgáljuk a részletezettség, a komplexitás és motoros koordináció függvényében. Az emberrajz részletezettségét figyelembe véve 64 gyermek rajzának értékelése fejlődést mutat. 5 esetben nem történt változás, 5 esetben pedig kevesebb pontszámot értek el a második vizsgálat alkalmával. Az emberrajz részletezettségének ilyen mértékű fejlődése mindenképpen utalhat arra, hogy a gyermekek testkép-tudása nőtt. A részleteket nem külön-külön látja egy egészként, hanem a részleteket együtt érzékeli egy egészként. A másik megfigyelhető változás, hogy a gyermekek egyre több részletet vesznek észre az emberi test megfigyelése során.

A komplexitás tekintetében 20 gyermeknél nem történt változás az összértékekben, 10 gyermeknél pedig valószínűsíthetően nem történt fejlődés, hiszen a számok alacsonyabb értéken állnak. A többiek egyértelmű fejlődést mutatnak. A komplexitás fejlődése már magasabb szintű, az ebben történő pozitív változás hosszabb folyamatot feltételez. Az emberrajz felöltöztetése, több ruhadarab megjelenése, az ujjak számának pontos lerajzolása, a tenyér kihangsúlyozása már inkább iskolás korra tehető.

A motoros koordináció pontszámait összehasonlítva 3 gyermeknél nem történt fejlődés, 15 esetben pedig nem történt változás, a többiek fejlődése ezen a területen általában jelentős. Itt kiemelő, hogy a kéztőcsont fejlődése nem sürgethető, minden embernél más és más ütemben válik írásra alkalmassá. Több olyan gyermek is van, aki kimagasló fejlődést mutat a rajzkészség tekintetében. 11 gyermek esetében 30, vagy annál több pontnyi fejlődés figyelhető meg. Ez mindenképpen jelentős és figyelemre méltó. Valószínűsíthetően ilyen pozitív változás spontán érésel nehezen valósulhat meg, főként olyan gyermekeknél, ahol a szociokulturális hátrány létező nehézség.

Az emberrajz fejlődése, esetleírás tükrében

K. T. nagycsoportos korú fiú október óta vesz részt prevenciós ellátásban. Két testvérével és szüleiével él együtt egy szoba-konyhás lakásban. A szülei mindketten 8 osztályt végeztek. Bölcsődébe nem járt, harmadik éve jár óvodába. Zavartalan terhességből 38. hétre, 2770 grammal jött a világra. Édesanyja nem tudta szoptatni. Mozgásfejlődése időben zajlott, beszédfejlődése elhúzódott, beszédhibája miatt logopédiai ellátásra is szorul. Szociokulturális háttere nehezített a családi körülmények, többek között az anya gyenge intellektusa miatt.

A 2014 októberében elvégzett fejlettségi vizsgálat során a kisfiú együttműködött, de figyelme fáradt, feladattudata kialakulatlan volt. A környezetére vonatkozó adatokat ismerte. Időfogalmi kialakulatlanok voltak, irányokat jól differenciált. Színismerete megfelelő volt. Verbalitásában beszédkésztetése visszafogottságot mutatott. Kifejezőkészsége fejlesztésre, szókincse bővítésre

szorult. Hallási differenciáló képessége kifejezetten gyenge volt. Képolvasásában az összefüggéseket csak részben látta megfelelően. Gondolkodási képessége az analízis-szintézis terén volt nehezített. Számfogalmi gondolkodása jelentősen elmaradt az átlagtól. Emberábrázolása az életkori átlagot nem érte el. Síkban és térben jól tájékozódott.

Az öt hónap alatt a szülőkkel kétszer konzultáltam, az óvónőkkel pedig heti rendszerességgel. Ezek az alkalmak lehetőséget biztosítottak arra, hogy a gyermek fejlődését közösen nyomon kövessük, az esetleges öt ért környezeti hatásokról, személyközi viszonyairól időben értesüljünk. A szülők bár nyitottak és együttműködőek, de az anya értelmi akadályozottsága miatt nehezen tudja a saját életvezetését is megfelelő mederben tartani. Próbálok számára olyan útmutatót nyújtani, amely az egészséges anya-gyermek kapcsolatot erősíti. Tanácsokkal látom el, hogy milyen módon foglalkozzon gyermekével. Hogyan tanítsa a világ megismerésére, hogyan ébressze fel a kíváncsiságát a természet felé, hogyan és miket játsszon vele otthon. Az esti mesélések, a gyakori testi kontaktus, a közösen eltöltött kirándulások, az együtt játszott társasjátékok mind-mind erős emocionális töltéssel is bírnak. Csak megfelelő érzelmi biztonság ölelésében tudnak a gyermekek intellektuálisan is fejlődni.

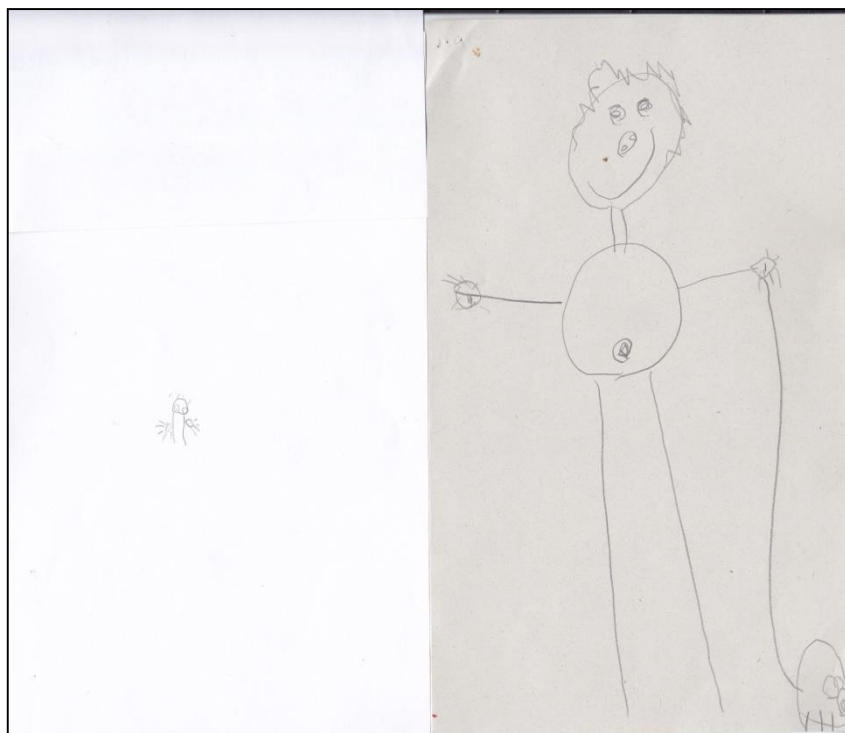
Az óvónők mindent megtesznek a gyermek egészséges fejlődése érdekében. Minden apró sikerélménynek örülnek, ami a kisfiú számára is fontos motivációs erővel bír. Naponta végeznek olyan manuális tevékenységet, melyben a finommotorika fejlődni tud. T. óvodájában különféle játzóterületek vannak. Többek között bábozó sarkok, szőnyegek, melyeken lehet meséket hallgatni vagy éppen építő kockákkal építeni. Kisasztal kisszékekkel, ahol a kézműves foglalkozásokat is tartják. Kint az udvaron mászóakák, csúszdák és hinták vannak. Tehát olyan a környezet, melyben a gyermekek egészségesen tudnak fejlődni.

Az óvodában folyik a kisfiú prevenciós célú fejlesztése is, csoportos formában. Kezdetben nagyon visszahúzó, szorongó kisfiú volt, mely rajzain is megmutatkozott. A rajzlapot csak kis területen töltötte ki ábrázolásával, emberrajza miniatűr volt. A fej-láb ember még jelentős elmaradást tükrözött.

A foglalkozásokat mindig beszélgetéssel és mondókázással kezdjük. Ez az érzelmi intelligencia és verbalitás fejlesztése mellett a testséma tudat kialakítására, így az emberábrázolás képességére is hatást gyakorol. T. kezdetben nehezebben kapcsolódott be az említett tevékenységekbe, idővel egyre lelkesebb lett, ma már kifejezetten szeret önállóan mondókázni. Gyakran hangzik el mese a foglalkozásokon, amihez minden esetben ábrázolás is társul.

A mese nem csak az érzelmi intelligenciára hat, hanem segíti az egyént abban, hogy a rend helyreálljon benne. A test-lélek-szellem egységét segíti a cselekvés útján. *Boldizsár Ildikó* szavait tolmácsolva: „*A mese az élet forrásához vezet.*” Az alkotó-fejlesztő metamorphoses meseterápia egy olyan módszer, amely egységében, holisztikusan látja az embert, s így próbál hatni. A népmesék úgy képesek „rendezni” a világot, hogy a teljességet állítják helyre a középponton keresztül. Nem ismerik a lehetetlent és a tehetetlent, de ismerik a lehetséges és cselekvő energiát, mely a terapeuta és a terápiában részt vevő számára is létfontosságú.

T. sokat változott az öt hónap alatt. Figyelme, feladattudata fejlődésnek indult. Számfogalma már az átlag körül mozog. Verbalitása még jelenleg is el van maradva, de ábrázoló képessége sokat javult. Emberábrázolása pedig nagy változáson esett át. A fej-láb típusú, alig látható, miniatűr emberből, az egész lapot kitöltő, „égig érő” emberré változott. A motoros koordináció és részletezettség terén nagy előrelépés tapasztalható. Az ember méretének megváltozása egyértelműen arra utal, hogy a szorongás kezd megszűnni. Az én érzelmi biztonsága kezd helyrebilleni. Az arc pozitív érzelmet fejez ki, s részletezettségében is jóval gazdagabb. A túlzó méretek még arra utalnak, hogy a folyamat egyik állomásán vagyunk, de jó úton haladunk.

4. ábra: K. T. tanköteles korú óvodás emberrajza 5 hónap eltéréssel

A hipotézis igazolása és/vagy cáfolata

A hipotézis első tétele, mely szerint *az óvodákban és a nevelési tanácsadásban dolgozó pedagógusok személyisége meghatározó tényező a prevencióban részt vevő gyermekek megsegítésében*, igazoltnak látszik, hiszen a folyamatban részt vevő nevelők – szülők és pedagógusok – egyaránt megerősítik véleményeikkel ezt az állítást.

A szülők szinte egyöntetűen úgy ítélték meg, hogy részben, vagy teljes egészében meghatározza a fejlesztés eredményességét a fejlesztő, vagy gyógypedagógus személyisége, szakmai felkészültsége. A pedagógusok pedig azzal, hogy a jó pedagógus személyiségjellemzői közé sorolták többek között a következőket, *empatikus, kreatív, türelmes, elfogadó, segítőkész, együttműködő, következetes, határozott, toleráns, jó humorú, rugalmas, kedves, emberszerető*, és a prevenció létjogosultságát sem vitatták, mindenképpen a hipotézis igazolásához járultak hozzá.

A pedagógus emberekkel foglalkozik, így a pedagógus személyiségének hatása a hivatásának ellátása közben evidencia. Az, hogy meghatározó tényező, azt sem lehet elvitatni. William Arthur Ward szavait idézve: „*A középszerű tanár magyaráz. A jó tanár indokol. A kiváló tanár demonstrál. A nagyszerű tanár inspirál.*” Mindez érvényes a pedagógusokra általában, így a szakszolgálatban dolgozó szakemberekre is. A nagyszerű pedagógus inspirál, mindezt nem teheti másképp, mint nyitott, elfogadó, cselekvő, kreatív, ösztönző individuumként, hiszen így válnak a gyermekek is nyitott, elfogadó, cselekvő, kreatív és ösztönző individuummá.

A kutatásban részt vevő gyermekek 5-7 éves gyermekek, akiknek életkori sajátossága az utánzás. Ezért hangsúlyos az, ha bármit teszünk, az példaként él bennük tovább. Ezért minden egyes mozdulatunk, cselekedetünk, mondatunk megmutatkozik általuk. Olyan ez, mint egy tükör, ahol mi is megláthatjuk valódi énünk árny oldalait is.

A hipotézis második tételét, mely szerint *a nevelési tanácsadásban dolgozó pedagógust mediátori szerepkör jellemzi*, a nevelési tanácsadás szakemberei a feladatkörük részeként értelmezik, ezért érvényesnek tekintik. Ha eljön hozzánk egy szülő a problémájával, sokszor az óvodát, vagy iskolát, az azokban dolgozó nevelőket is hibáztatja. Ilyenkor az énvédő mechanizmusok nagyon erősek, és a gyermekét védő anyát elég nehéz meggyőzni arról, hogy gyermekében, s közvetlen környezetében is

lehetnek „hibák”. Ezzel szemben az óvoda, vagy iskola pedagógusa a teljes csoport, vagy osztály közösség érdekét tartja szem előtt. Előfordul, hogy ez nem egyezik az egyén érdekével.

Olyan eset is gyakran előfordul, hogy a pedagógus kér segítséget a kialakult helyzet megoldására. A pedagógusok inkább minősítenek és értékelnek, a pszichológiai szemléletet előtérbe helyező nevelési tanácsadós szakemberek pedig megismerő és megértő szemlélettel viszonyulnak a gyermekhez. Ennek tudatában kell nekünk, szakszolgálatban dolgozó szakembereknek segíteni a pedagógusok munkáját úgy, hogy közben nem az elmarasztalás és meg nem értés, hanem a segítség szándéka mutakozzon meg. Az ilyen esetekben általában mediátori szerepkörbe is kerülünk, ahol mindkét fél meghallgatása után, közösen megoldást kell találnunk úgy, hogy a döntés joga és felelőssége a szülők és pedagógusok kezében kell, hogy maradjon.

Az óvónők körében nehezebbnek bizonyult a mediátori szerepkör értelmezése. Voltak olyan válaszok, melyekből kitűnt, hogy egy külön végzettségként vették figyelembe, és így semmiképp sem tudták elképzelni és elhelyezni szakszolgálati keretek között. Azok a válaszok, amelyek valamelyest próbálták összekapcsolni a munkánkat ezzel a szerepkörrel, a gyakorlatát hiányolták. Ez mindenképpen újabb jelzés arra vonatkozóan, hogy van mit előre lépünk még, akár a kommunikáció, akár az együttműködés terén.

A hipotézis harmadik tételének bizonyítása, mely szerint *a pedagógusokban fellelhető vezetői attitűd megeremti a hatékony prevenció ellátás feltételeit, és segíti az együttműködést a nevelési tanácsadásban részt vevő pedagógusok között*, talán a legösszetettebb. Először azt kellett bizonyítani, hogy a pedagógus vezetői attitűddel is rendelkezik. Mivel a kutatás során nyomon követhettük, hogy vannak olyan személyiségjellemzők melyek mind a pedagógusra, mind a vezetőre igazak - *empátia, kreativitás, türelem, együttműködés, következetesség, határozottság és szakmai felkészültség* – s ráadásul mind az óvónők, mind a szakszolgálatban dolgozók válaszaiban meg is jelentek, ezért ennek igazságát vitathatatlan.

A pedagógusokban fellelhető vezetői attitűd egyik fontos jellemvonása az együttműködésre való képesség. Ez azt feltételezi, hogy az ilyen személyiség a team munkát a helyén kezeli és értelmezi, azaz hangsúlyosnak és fontosnak tartja a nevelési tanácsadás során létrejövő interperszonális kapcsolatokban. A gyermekekkel való foglalkozás egyértelműen team munkában képzelhető el, mely a pedagógusok válasza szerint a közös munka összehangolásának keretén belül valósulhat csak meg. Összességében tehát a hipotézis igazolást nyert.

Összefoglaló

Az általam elvégzett kutatás, a kutatásba bevont személyek viszonylag kis száma miatt nem reprezentatív, de a levonható konzekvenciák mindenképpen tanulságosak és további kutatásra ösztönzőek.

A személyiség változása, alakulása, fejlődése szocializációs hatások eredménye, azaz az individuum testi-lelki-szellemi síkon pozitív irányú változáson megy keresztül. Ezen folyamat segítője a nevelési tanácsadás szakembere. Aki ha megfelelő időben – prevenció keretében -, a jó pedagógus személyiségjellemzőivel felvértezve, a vezetői attitűd jelenlétével, és a mediátori képességek lehetőségként való kihasználásával hat a gyermek fejlődésére, akkor képes a nevelés folyamatát előmozdítani.

A kérdés már csupán csak az, vajon szükség lenne-e ránk, nevelési tanácsadásban dolgozó szakemberekre, ha a gyermeket körbe vevő szocializációs közeg egészséges mechanizmusok mentén működne, s engedné az egyént saját sorsát követve nevelődni?

*„Ti vagytok az új, melyről gyermekeitek eleven nyílként röppennek el.
Az újász látja a célt a végtelenség útján, és ő feszít meg benneteket minden erejével, hogy nyilai sebesen és messzire szálljanak.*

*Legyen az újász kezének hajlítása a ti örömetek forrása;
Mert Ő egyként szereti a repülő nyilat és az újat, amely mozdulatlan.”*

/ Kablil Gibran/

Irodalom

- Bagdy Emőke (1997): *Családi szocializáció és személyiség-zavarok*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Buda Béla (2002): *A mentálhigiéné szemléleti és gyakorlati kérdései*. Animula Kiadó, Budapest.
- Falus Iván (2003): A pedagógus. In: Falus Iván (szerk.): *Didaktika. Elméleti alapok a tanítás tanulásához*. Budapest.
- Golnhofer Erzsébet (2001): *Az esettanulmány*. Kutatás-módszertani kiskönyvtár, Műszaki Könyvkiadó, Budapest.
- Horányi Annabella, Hoffmann Gertrúd (1999): *Pszichológia és pedagógiai szolgálat a Nevelési Tanácsadóban*. Okker Kiadó Kft.
- Mediáció. www.wikipédia.hu (Letöltve: 2015.01.05.)
- Mérei Ferenc-V. Binét Ágnes (1985): *Gyermeklélektan*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Nagy József (2002): *XXI. század és nevelés*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Porkolábné Balogh Katalin (2002): A korai prevenció fejlesztés. In: Martonné Tamás Márta (szerk.): *Fejlesztő pedagógia*, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- Szilágyi Vera (2003): A nevelési tanácsadó szerepe az iskola szocializációs feladatának megvalósításában. In: Kézdi Balázs (szerk.): *Iskolai mentálhigiéné*. Pro Pannónia Kiadói Alapítvány, Pécs.
- Torda Ágnes, Darvas Ágnes: Példatár az emberalak ábrázolás és a vizuo-motoros koordináció diagnosztikus értékeléséhez. A/3 Nyomdaipari és Kiadói Szolgáltató Kft.
- Vekerdy Tamás (2011): *Érzelmi biztonság*, Kulcslyuk Kiadó, Budapest.

Melléklet

1. számú melléklet

Szülői kérdőív

Kedves Szülők! Kérem szíves együttműködésüket a kérdőív kitöltésében, mely tanulmányi célokból kerül majd felhasználásra. A kérdőív kitöltése név nélkül történik. Kérem, aláhúzással jelölje az ön által helyesnek ítélt választ. Köszönöm!

Kissné Gaál Zsuzsanna pedagógus, meseterapeuta

1, Ön szerint gyermeke fejlődéséhez hozzájárul-e a fejlesztő foglalkozásokon való részvétel?

- a, egyáltalán nem
- b, kicsit
- c, észrevehetően
- d, jelentősen

2, Mit gondol, a fejlesztést végző szakember személyisége, szakmai felkészültsége befolyásolja-e a fejlesztés eredményességét?

- a, nem
- b, részben
- c, igen

3, Ön szerint fontos-e a jó szakmai kapcsolat az óvónő és a fejlesztést végző szakember között?

- a, nem
- b, nincs jelentősége
- c, igen

4, Mit gondol, kinek van a legnagyobb szerepe jelenleg gyermeke fejlődésében?

- a, Önöknek, szülőknek
- b, óvónőknek
- c, fejlesztő pedagógusnak, gyógypedagógusnak
- d, Mindenkinek együttesen

5, Ha 20 pontot lehetne elosztani a gyermeke fejlődésében szerepet játszó nevelők között, hogyan osztaná el? Kérem a pontozott vonalra írja a számokat! (pl. szülők: 10p., nagyszülők:2p., óvónők: 5p. fejlesztő ped.: 3p.)

szülők.....

nagyszülők.....

óvónők.....

fejlesztő pedagógus, gyógypedagógus...

2. számú melléklet

Kérdőív pedagógusoknak

Tisztelt kollégák! Kérem szíves együttműködésüket a kérdőív kitöltésében, mely tanulmányi célokból kerül majd felhasználásra. A kérdőív kitöltése név nélkül történik. Köszönöm!

Kissné Gaál Zsuzsanna pedagógus, meseterapeuta

1. **Az ön véleménye szerint milyen személyiségjellemzői vannak a jó pedagógusnak? Kérem, soroljon fel legalább 5 jellemzőt.**
2. **Kérem írja le, hogy mit tud Ön a prevencióról?**
3. **Mit gondol, óvodás korú gyermekeknél milyen esetben van szükség prevencióra?**
4. **Fontos-e, hogy több szakember is bekapcsolódjon az óvodai prevenció tevékenységbe? Ha igen, miért?**
5. **Ön szerint milyen feltételekre van szükség a hatékony együttműködés érdekében?**
6. **Mi a véleménye arról, hogy a nevelési tanácsadás munkájában megjelenik-e a mediátori szerepkör? (Mediátor: A mediátor egy személy, aki meghatározza a konfliktus természetét, és megfelelő megoldást kínál az érintettek számára.) Ha igen, hogyan?**
7. **Ön szerint ki a jó vezető? Kérem, soroljon fel legalább öt jellemzőt.**
8. **Az ön véleménye szerint a nevelési tanácsadásban dolgozó szakembereknek vezetői attitűddel kell-e rendelkezniük? Ha igen, miért?**
9. **A felsorolt vezetői tulajdonságok ön szerint befolyásolják-e a prevenció eredményességét? Ha igen, melyek ezek a tulajdonságok?**
10. **Az Ön által felsorolt vezetői tulajdonságok véleménye szerint pozitívan befolyásolják-e a nevelési tanácsadásban részt vevő pedagógusok együttműködését? Ha igen, melyek ezek a tulajdonságok?**